

VII., gdje treba stajati Urban VIII. (str. 122. i 124.). Na str. 201. početni dio bilješke 13 je ispao. Konačno na str. 247. pri vrhu umjesto »njemački izgovor« zacijelo treba stajati »njemački izvor«.

Završavajući ovaj kritički osvrt za Fućakovo djelo možemo slobodno reći da je u cjelini dobro zamišljeno, a u većem dijelu i napisano, da u njemu ima upravo izvanredno uspjelih izričaja, odlomaka, stranica pa i cijelih poglavlja. Prava je šteta što drugi dio knjige nije u svim pojedinostima solidno izrađen i provjeren. Dobiva se dojam, da je rađen na brzinu, možda i naknadno proširivan, što gotovo redovito urodi nekim promašajima.

VELIKANI KRŠĆANSTVA

Yves Yvonides, Zvijezde koje ne zalaze, Dvadeset velikana Crkve, HDK sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1976.

Ratko Perić

U svakom kriznom i reformnom periodu Crkve mogli su se čuti pozivi na povratak k izvorištu: Svetom pismu i Crkvenoj predaji. Obnova uključuje u sebe i unutrašnje usklađenje duha s evanđeoskim zahtjevima i vanjsko preobličenje Crkve — ukoliko je ljudska i zemaljska ustanova — suglasno s misaonim uzrocima vremena i kulture u kojoj živi. Nema sumnje da se prvotno kršćanstvo može smatrati drugim izdanjem evanđelja upravo po tome što je u različitosti ljudskih sredina i mudroslovnih tvorevina uspjelo ucijepiti božanski kalem Kristove poruke i ujedno u sebe upiti vrijednosne elemente ljudskih duhovnih iznašašća. Nije stoga čudo da se i danas, u suvremenom presudnom i obnoviteljskom trenutku Crkve, počešće susrećemo s imperativom da se treba vratiti k ishodištima kršćanstva, ne samo apostolskoj eri nego i svetim ocima kao nadoveznim svjedocima i prenositeljima autentične apostolske nauke. U našoj domaćoj Crkvi u zadnjim smo godinama doživjeli značajan rast i rascvat biblijskog zanimanja (više prijevoda Svetoga pisma, više izdanja bilo cijele Biblije, bilo samo pojedinih njezinih dijelova). U nekim izdavačkim kućama nije nedostajalo oglasa ni ostvarenja da se iznese barem dio svetootačkog blaga pred širu kršćansku javnost. Kršćanska sadašnjost najavljuje monumentalno djelo *Povijest kršćanske literature* od prof. T. Sagi-Bunića.

U okviru buđenja zanimanja za patrističke pisce i vrijeme ulazi i knjiga *Zvijezde koje ne zalaze*, romansirana biografija najistaknutijih teoloških umnika Crkve iz prvih pet stoljeća. Naš poznati publicist Yves Yvonides, bivši urednik *Veritasa*, skupio je u jednu zbirku zanimljive životopisne studije dvadeset najvećih kršćanskih imena koja su inače potpisana na stotinama zbirki teoloških spisa, dogmatskih traktata, biblijskih refleksija i polemičkih pamfleta grčke i latinske patrologije. Y. Y. po svoj se prilici opredijelio za 20 velikana po kriteriju opće priznatosti u istočnoj i zapadnoj Crkvi i po utjecaju koji su sveti oci i pisci učinili na kasnije naraštaje kršćana. Izbor je i reprezentativan: prikazani su kršćanski pisci, filozofi i teolozi iz svih slojeva i redova vjerništva: 3 laika — *Justin, Tertulijan, Klement Aleksandrijski* (ovog posljednjeg autor ubraja u svećenike ali ima patrologa koji smatraju da on nije bio prezbiter); 1 đakon — *Efrem*; 2 svećenika — *Origen i Jeronim*; 13 biskupa — *Ignacije, Irenej, Ćiprijan, Atanazije, Hilarije, Bazilije, dva Grgura Kapadoćanina, Ćiril Jeruzalemski, Ivan Zlatousti, Ambrozije, Augustin i Ćiril Aleksandrijski*; 1 papa — *Leon Veliki*. Od spomenutih samo dvojica nisu proglašena svetima (Origen i Tertulijan).

Prvih pet stoljeća jest razdoblje kad se Crkva na osobit način našla u vijuganju između mačeva i arena, poganskih progonstava i političkih mamila kršćanskih vladara. Pisci, odvjetnici i mučenici s jedne su strane (do 313. g.) zalagali za prava Crkve, za slobodu kršćanstva, za poštivanje ljudskih i vjer-

skih uvjerenja, a biskupi i pape s druge su se strane (od g. 313.) trzali iz čvrstog zagrljaja vlastohlepnih careva i dvorova. Svako kršćansko podneblje od Kapadocije do Kartage, od Stridona do Liona na svoj je način oblikovalo pojedine veličine kao što su opet pojedinci na svoj način obilježavali svoju epohu, prostor i teološku znanost. Neki od njih u svome pretkršćanskom razdoblju plovili su valovima zabluda i bluda tražeći u sitnim zalagajima tiječa, časti i slave utaženje duhovne bezdane gladi za istinom i ljubavlju. Postavši borci u borbi između svjetla i trmine, istine i laži, dobra i zla, prolazili su putovima stradalnika, prognanika za dobro istine, vjere i čestitosti. U izabranim svjedocima nalazimo najjača doumljenja tadašnje (pa i sadašnje) teologije, filozofije, egzegeze, kateheze, polemičnosti i propovjedništva. Na jednoj strani nepovustiljiv branitelji Presvetoga Trojstva, Kristova božanstva, Marijina bogomajčinstva, crkvenog jedinstva, a s druge strane neumoljivi rušitelji unutar-kršćanskih krivovjerja: arijanizma, pelagijanizma, monofizitizma, nestorijanizma... Nisu se isticali samo kao virtuozni jezika i pera — svi su odreda vršni propovjednici i pisci — nego kudikamo više kao humanisti, društveni poduzetnici, zaštitnici sirotinje, udarnici protiv nagomilana bogatstva koje ne služi ni u kakve svrhe. Ukazuju nam se kao zakleti soritelji babilonskih kula ljudske ispraznosti, a graditelji božanskoga grada na zemlji, stvaratelji teoloških sustava i prenositelji Poruke koju ne svjedoče samo ručnim crnilom nego i životnom krvi. Pred nama je lančani niz *martyra* (svjedoka i mučenika), međusobnih prijatelja i poznavatelja, rođaka pa i rođene braće, ali ujedno i plejada ljudskih karaktera: burnih, nemirnih, smirenih, sangvinika, kolerika, melankolika, ljupkih, siromašnih, bogatih, slavljениh, zatočenih, ali uvijek Kristu vjernih. To su ljudi širokoga raspona i uma i srca, poznavatelji i Božje i ljudske riječi, štovatelji i Božjih tajna i čovječje filozofije, uspjeli spojevati vrhunskih naravnih darova i obilnosti božanske milosti. Nije čudo da su do kraja ostali ljudi sa svojom neuništivom energijom strasti, ali natopljeni mišću i spremnošću oproštenja, zalaganja, pouke i rada za Božje Ime.

Svaki je velikan za sebe izvorni uzornik: ne može se prepisivati niti po šabloni opisivati, po »zlatnoj legendi«, po mašti. I u najautentičnijoj borbi za kršćanske vrednote i pravovjerje pojedinci nisu bili izuzeti od određenih pretjeranosti ili heterodoksnih fraza. Naravni materijal oštine, neobradivosti i hrapavosti milost je prokuhala tek u zadnjim trenucima mučeničke slave. Zato su nam simpatični jer su kao i mi, i zato su nam ideali jer su uz Boga ostali!

O snazi piščeva stila i o bogatstvu jezičnog instrumentarija kojim piše romanisirane biografije ne treba puno govoriti. Proučavajući misli velikana i napačujući se na njihovim vrelima, i sam je poprimio stil apologetičara i polemičara više negoli hladnog analitičara i umjerenog kritičara. Autorova je značajka što u ondašnjim vremenima i imenima čita suvremene znakove, a u današnjima ondašnje povezujući ih i zaključujući da se ništa pod Bogom nije promijenilo kad su u pitanju odnosi Crkve i svijeta, mračne sile zla i snage dobra, pazavci i ništarije s jedne i duhovni gorostasi i sveci s druge strane. Premda je spretnan u opravdanju i bogatstva i siromaštva, i bijega i mučeništva, i raznolikih gesta pojedinaca u njihovoj sredini i vremenu, ipak pisac ima mnoštvo nepodmitljivih izraza u odnosu i na ondašnje i današnje vrijeme: »Jasno, ako nemaš uspjeha, protivnici će te ostaviti na miru. Njima je svejedno radilo se o živim ili mrtvim mrtvacima. Ali čim počneš žeti uspjeh, već si na nišanu. Kad protivnik nanišan, odapinje. Samo se priglupi tada pitaju: Pa, kako, koje sam zlo učinio? Kriv si zato što ne činiš zlo, a dva puta krivac što činiš dobro! Dakle, mora te nestati!« (str. 132). Kao da se čita Tertulijan. Piščeve su refleksije više polivene jodom nego medom. U većini slučajeva to su oštroomni zapažaji izrečeni aforistično, slikovito, silovito, ponekad uvijeno i uopćeno, ali uglavnom ubodljivo, poučno i poticajno. Očito da su ti domišljaji stjecani više zavojitom rijekom autorova vremena nego posuđivani iz knjiških polica. U takvim osvrtnima može se naći pogdjekoja rečenica ili poneki izraz koji bi mirne duše mogao izostati a da se ništa ne izgubi na svježini misli i stila.

Struktura biografija višestruko je zgodna: u svako stoljeće uvodno su done-sene *Općenite oznake* vremena i prostora u kojem pojedine zvijezde svijetle. Pisac iznosi *curriculum vitae* zalijetajući se u prikaz gradova i mjesta, novih

pojmovna, pojava i hereza. Jasno naglašava u čemu je veličina pojedinih prikazanika, zaokružuje sud o svakome. Na kraju opisa svakoga pisca i teologa pristavljen je kratki izvadak iz djela. Možda je prekratko, ali bolje išta nego ništa. Tiskarska je pogreška da je Eutih bio optužen od E. Dorilejskog g. 488. (str. 244.). Radi se o 448. godini.

Knjiga će se pročitati na dušak, i čitati češće. Korisna svima od laika do biskupa, na poseban način studentima, pa i profesorima, patrističke književnosti.

KOLARIČEVI »KRŠĆANI NA DRUGI NAČIN«

Juraj Kolarić, Kršćani na drugi način, Veritas, Zagreb, 1976.

Jerko Barišić

Drugim vatikanskim saborom službeno su ekumenizmu otvorena vrata Katoličke crkve. Ekumenizam je životno pitanje suvremene Crkve, znak našega vremena — *signum temporis*. Zato Crkva u ekumenskom djelovanju angažira sve svoje snage. »Briga za obnovu jedinstva tiče se sveukupne Crkve, kako vjernika tako i pastira, i svakoga pojedinoga od njih obvezuje prema njegovim mogućnostima, bilo to u svagdašnjem kršćanskom životu ili u teološkim i povijesnim istraživanjima« (UR 5). »Stoga ovaj Sveti Sabor potiče sve katoličke vjernike da se, spoznavši znakove vremena, radišno uključe u djelo ekumenizma« (UR 4). Prvi korak na teškom putu do ponovnog sjedinjenja jest međusobno upoznavanje kršćana. To je nužni preduvjet svega. *Conditio sine qua non*. Lijepo je to istaknuo kardinal Mercier, preteča katoličkog ekumenizma, u svojoj — možemo reći — ekumenskoj oporuci: »Da bismo se združili, potrebno je ljubiti se, da bismo se ljubili, treba se poznavati.« A koncilski Dekret o ekumenizmu kaže izričito: »Valja upoznati duh rastavljene braće. Za to se nužno traži proučavanje, kojim se valja baviti po istini i s dobrohotnošću. Potrebno je da dobro pripremljeni katolici steknu bolje poznavanje naučavanja i povijesti, duhovnog i bogoštovnog života, religijske psihologije i kulture što su braći svojstveni« (UR 9).

Ekumenizam se budi, raste, razvija i u ovim našim krajevima, gdje u istoj zemlji žive kršćanska braća različitih odijeljenih vjeroispovijesti. I baš u pravi čas pojavila se u nas odlična knjiga o kršćanskim zajednicama. To je djelo dra Jurja Kolarića, profesora na bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, pod naslovom *Kršćani na drugi način*. A on je uistinu pozvan i sposoban da u tome rekne pravu riječ. Kolarić je naime jedan od rijetkih naših teologa stručnjak u ovom predmetu. On je 1969. u Innsbrucku doktorirao s tezom *Ekumenizam u teologiji Srpske pravoslavne crkve*. I poslije toga neprestano se bavi ekumenskim problemima. Svoje radove objelodanjuje po raznim našim časopisima. Kolarićeva knjiga *Kršćani na drugi način* osim uvodnog poglavlja *Crkveno »na rubu«* i zaključnih *Da li je krštenje podjeljeno u sljedbama valjano? te Crkveno u Crkvi i izvan Crkve* ima još devet odjelaka, gdje se redom opisuju evangelici, kalvini, baptisti, metodisti, adventisti, Jehovini svjedoci, pentekostalci, mormoni i starokatolici. Eto, to su ti kršćani »na drugi način«. U stvari to su kršćanske zajednice koje proživljuju Crkvu i crkvenost na svojstven način, drugačije od Katoličke crkve od čije su se nauke, discipline i prakse više ili manje udaljili. U svojoj knjigi dakle profesor Kolarić nije uvrstio pravoslavce, vjerojatno zbog njihove posvemašnje bliskosti s katolicima te se za njih ne može reći da su kršćani na drugi način. Iz istog razloga nema tu ni anglikanaca koji su nam od zapadnih kršćana, odijeljenih u 16. stoljeću, ostali najbliži. Među obrađenima, obično ih zovemo protestanti, izabrao je najvažnije grupe, kojih uglavnom ima i u nas.